

МАЛОВІДОМА СТАТТЯ В.ЩЕПОТЬЄВА ТА ЙОГО ФОЛЬКЛОРНІ ЗАПИСИ

Пусти мене, мамо, у ліс погуляти.

Буду гілля розгортати, доленьки шукати.

– Ой не пуцу, доню, щоб не заблудилась,

Бо вже твоя, доню, доля давно загубилась...

– Пусти ж мене, мамо, в степ пшениці жати.

Буду жати і в'язати, долю проклинати.

Цю пісню записав Микола Володимирович Щепотьєв 1930 року. Під її текстом – каліграфічний напис: “Від моєї матері Уляни Щепотьєвої. Полтава”. В цей час його батько, Володимир Олександрович Щепотьєв, відбував заслання у Сибіру (м. Славгород Алтайського краю), куди потрапив після арешту в 1928 році і суду в зв'язку із сфабрикованою справою “Спілки визволення України”. Запис я виявила у Рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського¹. Тут зберігається кілька рукописних збірників українського фольклору у записах В. О. Щепотьєва (з 1923 року В. Щепотьєв був членом Етнографічної Комісії ВУАН, записав 92 пісні від матері й тітки, 1926 року надіслав їх до Всеукраїнської Академії Наук). Дещо з записів використав Дмитро Ревуцький у збірниках пісень “Золоті ключі”. З листів сина В. Щепотьєва Миколи Володимировича (1910 р. н., ще в 1995 році проживав у Ташкенті) дізнаємося, що В. Щепотьєв зберігав перше видання “Золотих ключів” з дарчим написом: “Любому побратимові Володимирові Щепотьєву на знак щирої пошани й приязні”².

Навіть перебуваючи в Сибіру, В. Щепотьєв не полишає роботи над своїми фольклорними записами і протягом 1930–1931 рр. надсилає до Етнографічної Комісії ВУАН декілька впорядкованих збірників народних пісень. У восьмому фонді РФ ІМФЕ зберігається рукописний збірник В. Щепотьєва із записами 1908–1922 рр.: це казки, анекдоти, замовляння, зафіксовані в Полтаві і в с. Великі Будища, а також в с. Кибинці Миргородського повіту (42 арк., од. зб. 652).

У шостому фонді (Кабінет Музичної етнографії при ВУАН) збережено його рукописний збірник “Етнографічні матеріали з Полтавщини” (57 арк., 1901–1935 рр., 115 од. зб.), а також лист, написаний Володимиром Щепотьєвим 10 грудня 1934 року в містечку Веприк Гадяцького повіту, де вчений проживав з родиною після повернення з Сибіру. “Щодо відомостей про себе, – зазначає В. Щепотьєв, – то я – старий вчитель-пенсіонер, колишній професор Полтавського ІНО”³. Вчений далі розповідає про свій арешт, про життя в Сибіру і про велике бажання бути корисним у справі збирання зразків українського фольклору. У збірничку подано пісні, записані в Полтаві, на Лубенщині та Хорольщині з вказівкою на їхні варіанти у збірниках Б. Грінченка та П. Гнедича.

Найбільший рукописний збірник пісень Володимира Щепотьєва нараховує 46 арк. (92 пісні з мелодіями), датований 1924 роком. Частина з них увійшла до збірки, виданої в Полтаві 1915 року: “Народные песни, записанные в Полтавской Губернии”. Пісні ці В. Щепотьєв записав з уст матері Марії Григорівни Щепотьєвої (1858–1923) і тітки Тетяни Григорівни Гармашихи (1843–1917). У передмові В. Щепотьєв детально розповідає про життя обох сестер, дитинство яких минуло в Лохвиці. До Полтави перебралися 1877 р., там і навчилися пісень. Багато перейняли від своєї матері, бабусі В. Щепотьєва, Уляни Іванівни Миць (1816–1891), що походила “з козачої фамилії Лучок”⁴. До речі, бабуся у своїх розповідях згадувала Івана Котляревського, який в часи її юності був популярною людиною у Полтаві (про це пише В. Щепотьєв у своїх спогадах “З минулого”, зшиток перший, 1930–1931)⁵.

Читачам “Народної творчості та етнографії” біографія Володимира Олександровича Щепотьєва добре відома завдяки публікації Людмили Бабенко “Блискучий талант професора Володимира Щепотьєва” (1996 р., № 4), якій належить і біографічний нарис про В. Щепотьєва

Володимир Щепотьєв

“Велетень літературного краєзнавства” (зб. “Репресоване краєзнавство”, 1991 р.). Ґрунтовну розвідку “Володимир Щепотьєв” опублікувала музикознавець Лідія Івахненко (11 число “Родоводу” за 1995 рік). Вона ж видрукувала уривки зі спогадів В. Щепотьєва й уривки з листів його сина Миколи, що їй і були адресовані (написані в листопаді-грудні 1990 року). Нещодавно з'явилася й книжечка Валентини Борисенко “Нариси з історії української етнології 1920–1930 рр.” (К., 2002), де про Щепотьєва є окрема сторінка. Одна із вулиць нового мікрорайону м. Полтави названа нині його ім'ям.

“Я народився 25 жовтня ст. стилю 1880 року в Полтаві. Власне не в самій Полтаві, а в передмісті – на Павленках, на тій частині їх, що зветься Баби́чівкою, в убогій маленькій хатці”⁶, – писав він у своїх спогадах. І освіту здобув у Полтаві (в бурсі й семінарії). У Полтаву ж повернувся після закінчення петербурзької духовної академії. Працював викладачем російської мови й літератури Спархїального жіночого училища. Ці ж предмети викладав і на засланні в Західному Сибіру, де працював у сільгосптехнікумі (м. Славгород, 1929–1934 рр.).

Володимир Щепотьєв писав вірші, мелодії романсів. Йому належить близько ста публікацій. Найулюбленішою справою його життя була популяризація української народної пісні (виступав з доповідями перед концертами, які влаштовувало Полтавське товариство “Боян”). Добре знав французьку, німецьку, польську мови (французькою зроблено реферативний виклад статті Володимира Щепотьєва “Географічний термін “Україна” в народних піснях”).

Життя В. О. Щепотьєва обірвалося трагічно: 1937 року він був заарештований і в листопаді розстріляний. Реабілітований посмертно 1958 року.

Пропонована увазі читачів стаття Володимира Щепотьєва – одна з ґрунтовних і ориґінальних праць про українську народну поезію, адже переконливо показує еволюцію терміну “Україна” в народній свідомості.

У маловідомому народознавчому збірнику, виданому у Полтаві 1919 року, нам вдалося розшукати дуже цікаву, змістовну, написану, очевидно, в роки проголошення незалежності Української Народної Республіки статтю В. Щепотьєва про назву України в народних піснях. Автор говорить про Україну, як про “край свободи”, “вільну землю” і про причини її тяжкої долі.

Символічно, що Володимир Щепотьєв розділив з Україною її трагічну “загублену” долю.

м. Київ

1 Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі - РФ ІМФЕ). - Фонд 6-4, од. зб. 117. - Арк. 7 (зв.). Пісня № 8.

2 Лідія Івахненко. Володимир Щепотьєв. - Родовід. - Число 11. - 1995. - С. 124.

3 РФ ІМФЕ. - Фонд 6-4, од. зб. 115а. - Арк. 1-2 (зв.).

4 Там само. - Од. зб. 116. - Арк. 2-2 (зв.).

5 Лідія Івахненко. Володимир Щепотьєв. - С. 117.

6 Там само. - С. 116.